

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การเปลี่ยนแปลงด้านอาหารและบทบาทหญิงชายใน บริบทการพัฒนาของชุมชนสะเอียบ ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ผู้เขียน	นางสาวเยาวลักษณ์ ศรีคำภา
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิศาสตร์)
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ วิทยากัด ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.สันธิตา กาญจนพันธ์ กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษา “การเปลี่ยนแปลงด้านอาหารและบทบาทหญิงชายในบริบทการพัฒนาของชุมชนสะเอียบ ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดด้านอาหารของชุมชนในบริบทของการพัฒนายุคปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทหญิงชายในการจัดการความมั่นคงด้านอาหารในบริบทการพัฒนาของชุมชนในปัจจุบัน 3) เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขในการสร้าง การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของความมั่นคงด้านอาหารในบริบททางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทหญิงชาย และการพัฒนา เป็นแนวทางในการศึกษา วิธีการวิจัยประกอบด้วยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคล รายครัวเรือน และการประชุมกลุ่มย่อย การสำรวจพื้นที่ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า การนิยามความหมายของคำว่า ความมั่นคงด้านอาหารของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน โดยในอดีตก่อนยุคสัมปทานป่าไม้ คนในชุมชนซึ่งมีวิธีการผลิตแบบยังชีพด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ควบคู่ไปกับการหาอาหารในธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิต ความมั่นคงด้านอาหารในยุคก่อนการสัมปทานป่าไม้จึงอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงอาหารด้วยการผลิต โดยมีข้าวเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงด้านอาหาร และหญิงชายต่างมีบทบาทในการจัดการด้านอาหารแตกต่างกัน โดยผู้หญิงมีบทบาทด้านอาหารในฐานะงานในบ้านเป็นหลัก ส่วนผู้ชายมีบทบาทหลักในการจัดการด้านอาหารในงานการผลิตและงานนอกบ้าน ซึ่งหญิงชายมีทั้งบทบาทหน้าที่ที่แยกกันชัดเจนและร่วมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

ในยุคหลังการสัมปทานป่าไม้ ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยที่ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ถูกทำให้มีมูลค่าสามารถแปรเปลี่ยนเป็นเงินตราได้มากขึ้น ทั้งนี้เนื้อไม้ อาหารจากธรรมชาติ และผลผลิตทางการเกษตร การเข้าถึงอาหารของคนในชุมชนจึงเป็นการนำผลผลิตอาหารจากธรรมชาติมาบริโภคโดยตรง พร้อมกับการแปรเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นเงินตราได้มากขึ้น ทำให้หลายครอบครัวที่ไม่มีที่นาสามารถมีรายได้เพียงพอในการซื้อข้าว และชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับการแสวงหารายได้ ผลผลิตข้าวที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชนจึงไม่ใช่ปัญหาใหญ่อีกต่อไป ทั้งนี้ในช่วงสัมปทานป่าไม้ชุมชนมีการคมนาคมที่สะดวกขึ้น และมีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกมากขึ้นด้วย

เมื่อเข้าสู่ยุคอนุรักษ์ รัฐบาลประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ พร้อมกับการเข้ามาของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ชาวบ้านเลิกตัดไม้และได้ก่อตั้งกลุ่มราษฎรรักษาป่าขึ้นเพื่อยืนยันสิทธิในการจัดการทรัพยากร บริบทดังกล่าวได้ทำให้วิถีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนแปลง และเข้าสู่ความเป็นทุนนิยมมากขึ้น ดังนั้นชุมชนหลังเลิกตัดไม้ จึงมีการพึ่งพิงตลาดภายนอกมากขึ้น ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อขาย และมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเข้าถึงอาหารด้วยการจ่ายเงินซื้อมากกว่าการผลิตอาหาร ทั้งที่ผลผลิตอาหารจากธรรมชาติและปัจจัยการผลิตอาหารในชุมชนยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ในยุคดังกล่าวนี้บทบาทหญิงชายทั้งงานในบ้าน งานนอกบ้าน และงานการผลิต มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อความอยู่รอด โดยในครัวเรือนและชุมชนยอมรับบทบาทของผู้หญิงมากขึ้น และผู้ชายมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ในการแบ่งเบาภาระงานในบ้านมากขึ้น และมีบทบาทหน้าที่ในการหาอาหารมากกว่าผู้หญิง ในขณะเดียวกัน การต่อสู้คัดค้านโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ได้ทำให้ผู้หญิงได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วย ผู้หญิงจึงมีอำนาจในการตัดสินใจทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนมากขึ้นกว่าในอดีต

ทั้งนี้แนวโน้มของการเข้าถึงอาหารและบทบาทหญิงชายภายใต้ภาวะเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันที่มีปัญหาเชื่อมโยงกันทั้งระบบ ชาวสะเยียบกำลังหันมาให้ความสำคัญกับการผลิตในภาคการเกษตรอีกครั้ง รวมทั้งการผลิตอาหารด้วย และได้พยายามบริหารเวลาเพื่อหาอาหารจากธรรมชาติมากขึ้น และหญิงชายมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ในการจัดการด้านอาหารให้มีความสอดคล้องเหมาะสมในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือนและชุมชน ชุมชนสะเยียบนับว่าเป็นชุมชนในเขตป่าที่มีทางเลือกในวิถีการดำรงชีวิตที่หลากหลาย เนื่องจากชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงด้านอาหารและบทบาทหญิงชายในบริบทการพัฒนาของชุมชนสะเยียบนั้น มีมาทุกยุคทุกสมัยแตกต่างกัน และจะยังคงเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก โดยความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนสะเยียบในยุคปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการหารายได้

และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชน ทรัพยากรดังกล่าวคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนสะเทียบมีทางเลือกในการเข้าถึงอาหารที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละยุคสมัย การแสวงหาแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำทนายชุมชนสะเทียบ เพื่อความมั่นคงด้านอาหารและความมั่นคงของชุมชนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

Thesis Title	Changes of Diet and Gender Roles in the Context of Development of Sa-eab Community, Tambon Sa-eab, Amphoe Song, Changwat Phrae	
Author	Ms. Yaowalak Srikhampha	
Degree	Master of Science (Geography)	
Thesis Advisory Committee	Asst. Prof. Dr. Chusak Wittayapak	Chairperson
	Dr. Santita Ganjanapan	Member

ABSTRACT

This study, “Changes of Diet and Gender Roles in the Context of Development of Sa-eab Community, Tambon Sa-eab, Amphoe Song, Changwat Phrae”, has three objectives. First is to study the management of diet of the community in the present development context. Second is to examine the adjustment of gender roles in food security management in the present community development context. Third is to analyze the conditions under which the concept of food security is being created, changed, and maintained within the socio-economic context of a community which is ongoing change. Theoretical concepts underlying food security, gender roles, and development are applied in the study. The research methods and analytical tools included secondary data and documents, field data from personal interviews, family interviews, and group discussions, field survey, as well as participatory observation.

This study found that the meaning of food security by the villagers has changed according to the socio-economic context of the community. In the past, prior to the logging concession period, the local way of life entailed subsistence economy and production based on farming, animal raising and the gathering of food from the nature for survival. Food security prior to the logging concession period was thus based on access to food production, and rice played an important role as an indicator of food security. In addition, men and women played different roles in food management. Women’s roles were mainly in domestic management, and men diet roles

centered on food product management and work in the public sphere. This implies that both men's and women's roles inhabited a clearly separate space.

In the post-logging concession period, the community underwent rapid social and economic change. Natural resources, especially timber products and non-timber forest products, and agricultural products, were commoditized in capital markets. Therefore, villagers' diets in this period were characterized by the gathering of natural food for direct consumption, along with transforming natural resources into commodities to earn cash. The result was many families who had no paddy fields were able to earn enough money to buy rice and food for their family members. Villagers, in general, turned their interest more to earning money. There was no longer a problem of limited rice production in the community. In addition, transportation and communication with the outside world became more convenient than in the past.

Under the conservation period, which extends up until the present, the government established the Mae Yom National Park along with plans to build the Kaeng Sua Ten Dam. The villagers ceased logging and, in turn, established a conservation group to protect their rights to natural resource management. Under these circumstances, the community's way of life changed, while at the same moving more and more towards market economy. The community came to depend more on outside markets after illegal logging practices were stopped. Villagers tended to place more emphasis on commercial production rather than subsistence. More than half of the families in the community were able to access food by buying it from the market rather than from their own production. This occurred even though natural foods and factors of food production were still plentiful.

In this period, gender roles in both domestic and public work, and production activities changed. At both the family level and the community level, women's roles were more recognized and accepted than before, and men adjusted their roles to decrease the hard duties of women in the domestic sphere. Men also became more involved in food acquisition. In the meantime, women were mainly involved in cash production and played an important role in dealing with people from outside the community. In addition, the struggle of local people against the Kaeng Sua Ten Dam project provided women with more recognition as they participated in decision making with men both at the family level and the community level more than in the past.

Under the changing economy, as a whole, Sa-eab villagers are paying more attention to agriculture and food production. They are also attempting to manage their time to create more opportunities to forage for wild food. Nowadays, both men and women are changing their roles in food management as appropriate to the particular social and economic situation for the survival of family members and their community. We can say that Sa-eab village is a forest community with a variety of alternative ways of life because of its abundance of resources.

Changes in diet and gender roles in the context of Sa-eab community development reflect ongoing historical change. The natural resources of the community including land, water, and forests are the main factors providing a variety of alternative choices for villagers to access food, even though the community is moving towards consumerism. It will be a challenge for the Sa-eab community to find and maintain sustainability for both food security, and the overall security of community.